

bles menjaven viandes pobres i senzilles, i que no bevien més d'una *cotyle*, no arriba a un *petricó*, de vi petit», Coromines (*La Vida Austera* IV, § 2; ed. pri., 245; O. C., 748b30).³ Tots ells grafiant *pa-* en llurs edicions o manuscrits.

No és solament mesura sinó també, segons *AlcM* (§ 2), a Ripoll i Bagà 'recipiente de vidre, de forma de porró, però més petit, dins el qual cap la quarta part del porró pròpiament dit'. I s'ha aplicat certament a diversos altres líquids no alcohòlics: almenys segons un corresponsal de l'I. E. C. a Cervera, és «la vuitena part d'un quartà d'oli» (*BDC* x, 121); de nou encara fraccions de quatre.

Que el mot es pronunciï amb *e* en cap parlar de tipus occidental tampoc no sembla tenir fonament, tot i que ho digui *AlcM*, però sense concretar. No solament totes les grafies ja indicades són amb *a*, sinó que en el Pallars, on en tinc bona notícia i directa, es pronuncia amb *a*: «*patricó*: medida equivalente a la mitad de cuarto de litro: se usa para el vino», C. Pol, *V. d'Àneu*, p. 24; jo mateix ho vaig sentir amb *a* ben neta i clara a Cardós i Vall Ferrera, crec ja a Tor (*BDC* xxiii, 249, § 7d), i en tot cas tinc a la vista la notícia presa a Esterri de Cardós: «*patrikó*: mesura per a vi, més petita que el *xau*» (sin.: *gòt*), 1934; anul·lat el testimoni de Valor, resta només la grafia *petricó* de Cervera, que venint de correspondència i impresa per Griera, té en tot cas poc valor, i al capdavant prové d'una localitat ja veïna del cat. oriental.

El que sí que hi ha és una variant en *poz* en un parell de localitats de la frontera aragonesa: un *potrikó de bí* vaig sentir a Lasquarri (1957), i a Viu de Campo em detallaren els *potrikóns* de llet que cada dia munyen del bestiar (1965). Això és tot, i el ser dos poblets poc separats (una dotzena de kms.), i de parlar ben mixt d'aragonès, dóna peu a certa sospita que aquí es tracti d'una mera contaminació de base aragonesa (*potro/potra*, cast.-arag., alt-arag. *aguas potras* 'aigües estancades' PÜTRES).

De tota manera aquesta variant en *po-* suggereix una vaga sospita etimològica: ¿*patricó* podria venir del cast. *potro*, cat. *poltro*? En castellà *potrico* s'ha usat algun cop per a 'poltret' o 'pollí' (només en Nebrixa, antiquat *DACEsp.*); però semànticament no trobem més que suports ben vagues o no gens vàlids, car si el cast. *potro* ha designat altre temps un 'orinal de terrissa', no és en tant que recipient de cap mena ni pròpiament tampoc atuell, sinó perquè hi munt en a sobre, com a un poltre; no val gaire més un *potrillo* «trago de vino», car només ho he vist com un terme gauchesco d'una zona argentina dels Andes (*DCEC* III, 864b38). En total, per enllaçar amb *potro* i derivats no hi ha altre indicatiu que coincidència fonètica, i aquesta, tractant-se de *patric-* i no pas *potr-*, també resta vaga, o més aviat discrepant. No tanquem, doncs, del tot, aquesta porta, però escau esperar cosa millor.

A cercar un origen pre-romà ens hi anima el fet que, entre els noms de mesures, hi hagi tants termes de data arcaica no llatina, i encara més d'ascendència pre-romana: el celtisme fr. *boisseau* i tot el grup entorn del

nostre celtisme *EMBOSTA*; *BARCELLA*; ross. *AMARELL*; cast. ant. *miedro/nietro*; fr. *gallon, pinte*; fins el nostre *porró* etc. D'altra banda -ikk- és un sufix pre-romà indoeuropeu, que apareix acompanyant radicals enllaçats amb elements gàllics o cèltics: Holder (*Alt-celtischer Sprachschatz*, II, 19) n'aplega una quarantena de casos en inscripcions i altres fonts molt antigues, entre ells bastants de tant d'aspecte gàllic com *Litavicos*, *Samonicca*, *Atepiccus*, *Andiccus* etc.

I per damunt de tot, anem trobant, pertot arreu, un palpable indicatiu semàntic en el fet que tothom ens defineix el *patricó* com una divisió per quarta part, indicatiu encara augmentat per altres casos on es tracta d'un múltiple de quatre. I això llavors ve a coincidir amb les formes indoeuropees dels numerals a base de quatre, d'un tipus semblant a $q^{u}e_{t}y_{o}r/q^{u}a_{t}y_{o}r$, com sigui que q^{u} - dóna *p-* en tantes llengües de la família: en particular gran part del cèltic, de l'itàlic, del grec i d'altres famílies, orientals i circum-alpines.

La forma *petuar*- 'el quart' es troba en grafits de la Gaufrezenca (S. I d. C., Roergue),⁴ indret que ja de per si és suggestiu, puix que són grafits posats a terrissa i atuell fabricats per un antic oller gal d'aquesta localitat; *Petuar* és el nom d'una antiga ciutat britònica; figura fonètica a penes evolucionada en el ky. ant. *petuar* 'quatre'. Així com aquest numeral apareix en llatí com a *quattuor*, i al costat té *quadru-*: també en gal, al costat de *petuar* hi havia *petru-* (*Petru-corii*, *Petru-decametos*). Si en aquestes formes cèltiques hi ha *pe-* i el mateix en altres llengües indoeuropees occidentals, com l'osc *pettiur* o el gr. dial. *πέρταρες* (= àtic *τέρταρες*), en altres de pròximes el resultat vocàlic a la primera síl·laba és una *a*: ll. *quattuor*, *quartus*, *quadrans*, *quadru-*; la -*t-* es presenta com a geminada primitivament en bastantes d'elles (no solament el ll. *quattuor*, o el grec), en més, però, com a simple. Essent també -*ōn-* (i -*ōn-*) un element sufixal tan descabdellat en totes les llengües —de les que més, en cèltic— és temptador suposar un $*PATTR-ikk-ōn$ (o bé $*PETTRikkōn-$) 'mesura d'un quart', formació paral·lela als nostres *quartó*, *quartal*, *quartera*; i a *sester* (*SEXTUS*), *terça*; el fr. *boisseau* (amb un nostre *boixell*), encara que d'origen cèltic, van amb el basc *bost* 'nombre 5'.⁵

L'únic punt flac de tot això, pel cantó simplement etimològic, és que es tracta d'una base que hem hagut de reconstruir exprofés: d'aquí el dubte en què hem de deixar-la, al costat d'enllaços merament romànics; per més que aquests comptin amb tan pocs indicis fora del «sonsonete» de *potro*; i altres que semblen encara més arbitraris semànticament.⁶ ¿Potser hi ha alguns noms de mesura de forma semblant que ens servissin de crossa?

Hi ha verament semblança en diversos sentits amb el gascó *peiròt*, mesura de vi, només que aquesta és de mig porró o litre: no és gascó general, si bé vivísim a la Vall d'Aran (Cor., *Voc. Ar.*, 93), però sí que és de tot el Comenge: a un pagès que se sent malalt, perquè es guareixi «sense cap de poutingos» li encomanen que agafi un tupí (*un tusset*), «que haràs bouir